

Műhelyvallomás: egyén és közösség a Zeneakadémián

Oktatói munkám közben folyton az villan elém, „ezzel már találkoztam, ez a helyzet nem új”. Hallgatóim őszinte vallomásai művészi holtpontjaikról a hogyan tovább ijesztő kérdésével szembesülve nem érnek váratlanul. Amit régebben csapásként vagy csalódásként éltem meg én is – bár csak, óriási szerencsémre, átmenetileg –, ma nagy segítségemre szolgál.

Legutóbb az ELTE Pedagógiai Tanszékén doktoranduszoknak tartott szemináriumon barátságosan megtúrt kibicként prezentációkat hallgathattam. Üdítő élmény volt a szakmámtól távolabb eső területen dolgozó tanárkollégák beszámolóit hallgatnom. Egyikük elénekelt, milyen gyakran esnek táncpedagógusok a növendék favorizálásának hibájába. A növendék technikai tudását tizenéves koruk elejére a húszévesek szintjére hozzák. A személyes tanári becsvágy hibáján és az irányelv-nélküliségen kívül a művészeti iskolák ebből eredő finansziális előnyeiket most nem taglalnám, nem a témához tartozik. Csupán röviden arra a növendékre vonatkozó hatásra utalnék most, amely talán segít feltárni, a probléma mennyire általános, a művészetpedagógia különböző területein bukkan fel, és segíthet a keletkező károk elhárításában. A téma ugyancsak felveti annak kérdését, hogy mennyire szabad megfelelnünk a közízlés által ránk terhelte elvárásoknak, ha növendékünk reakcióiból arra következtetünk, az elért eredmény az ő művészi személyiségfejlődésére ideiglenesen egyértelmű pozitív hatással van ugyan, de hosszú távon a koncepciótlanság miatti alapnélküliség károkat okoz. Ezek a kérdések persze szembetűnően a „szukcesszív művészeti tevékenységekre” vonatkoznak (Újfalussy József professzor definíciója szerint), a képzőművészetekre tehát nem. Vagy nem annyira. Külön kutatást érdemelne, vajon ezek a problémák ott milyen formában mutatkoznak. Egyetemi szinten az elvárásoknak megfelelés már súrolja a sportteljesítményeket. A kiélezett versenyhelyzet az évek során alap- és középfokra is „leexportálta” ezt a filozófiát. A kavardás ott van, hogy az alapozás idején olyan aspektuskiemelések történnek az általános anyag elsajátításakor, amelyek meglehetősen hatnak mind a közönségre, mind arra, aki közvetít: a növendékre. Márpedig ennek az illúzióknak bizonyos idő eltelte után össze kell törnie. A felismerés pedig fájdalmas lehet. Nem egy tehetséget elvesztettünk így.

Kisiskolás korom elején egy nagyszerű Tesla lemezjátszó lett egy karácsony alkalmával műszaki értelmiségi családom új tagja. Vele orgonalemezek is érkeztek, amik értelemszerűen remekül megadták az ünnep alaphangulatát. Nekem viszont mást is jelentett kisiskolásként. Meghallgatásuk után olyan elemi erővel tört rám a vágy, hogy azzal a hangszerrel, amely a felvételeken szól, találkozni akarok, sőt nemcsak találkozni, de uralni is, muzsikálni rajta, hogy e világban laikus szüleim, valami jó sugallatra, felvették a kapcsolatot a helyi zeneiskolával.

1984-et írunk. Egy olyan szerencsés kort, amikor a kodályi, majd Lukin László-i, Szőnyi Erzsébet-i zenepedagógiai hatás átította a közoktatást. A zenei általános iskolák csüngtek a szakpedagógusok tanácsain. (Mikor Lukin iskolám kórusát meghallgatta, ének-zene tanárunk hetekig készítette fel előtte kis vásott csapatunkat nemcsak a művek minél kifogástalanabb elsajátításával, hanem bizonyítani akarásunk felpiszkálásával. Aggodalmas volt. Nagyon izgulhatott szegény.) A központilag elég jól szervezett rendszer miatt tehát szüleim hamar megtalálták azokat a szakembereket, akikre utána rábízhattak engem. Tanácsukra hallgatva az iskola legjelesebb pedagógusához léphettem be. „Az orgonáláshoz tanuljon meg rendszeren zongorázni!” – hangzott az ítélet felettem. Zongoratanárnóm első reakciója az volt, túl öreg vagyok már a zenei tanulmányok elkezdéséhez, de mégis próbát tett velem. A pár perces tervezett látogatásból majd két óra lett. Ezzel el is dőlt minden.

Frissen született zongoristaként két év múlva már országos versenyen játszottam, ismét két évre rá a Zeneakadémia előkészítő tagozatának kapui is megnyíltak előttem. Röviden ennyi, önéletrajzi formában. Ami érdekes, az a színpalak mögötti félhomályban bújik el, a pedagógiában. Hogy történt mindez? Meglódultak az események.

Közben élveztem a „különleges képességű gyerekek” státuszát, az iskolai tanulást érintő sok kedvezményt. Az is igaz: az engem ért pozitív megkülönböztetés ellenérzéseket váltott ki az általános iskolai osztályközösségben, és a csoport peremére kerültem. Ez igen gyakori és sokszor megisméltendő probléma. Véleményem szerint a sok magántanuló azért vállalja a magányos haladást a kötelezően előírt tananyagban, mert közösségi kiakasztottságukat sem ők, sem a pedagógusok nem tudják kezelni. Az individuális foglalkozás oka tehát nem feltétlenül a sok gyakorlási időt biztosító szándék.

Visszatérve: hogy esett mindaz a sikorsorozat, ily rövid idő alatt, ilyen időskorban elkezdett tanulmányok után? A kérdésre egy roppant muzikális zenepedagógus munkájában lehet választ találni. Elképesztő szuggesztivitással kommunikál növendékeivel. Szellemes és gazdag fantáziavilágának segítségével szeretteti meg velük a zenét és a zongorázást. Hamar sikerélményhez juttatja őket. Viszont van egy bökkenő: a siker halmozása elvonja az időt a mélyebben szántó, több alapozást igénylő munkáktól. Éppen úgy, mint az említett doktorandusz kolléga beszámolójában. Egyszerűbben szólva, a növendék nem tud megtanulni tanulni. A memória valamiféle utánzást rögzít, nem a mű elsajátításának rögzös útján szerzett tapasztalatokat, amelyeket később felidézhet és felhasználhat. Rövid távon pazar tűzijáték, viszont a „tanári mankó” elmaradása után süket csönd következik.

A folyamatban akkor történt törés, amikor a teljes munkakörnyezetem megváltozott, bekerültem a Zeneakadémia előkészítő tagozatára. Hamar kiderült, hogy segítség nélkül a munka nem megy természetesen. Ezt tetézte az akkor még ridegnek érzett felnőttvilág, amely ott körbevett. Szakmailag mindent megkaptam, de nehéz dolog egyetemi keretek között egy tizenhárom éves gyerek gondjait orvosolni. A frusztrációból eredő stagnálás körülbelül bő egy évig tartott, amikor újabb fordulat következett be.

A tagozaton számos, más hangszereken játszó diák vett körbe. Elmélettanárnőnk egyszer csak remek ötlettel rukkolt elő: használjuk ki ezt a sokszínűséget és szervezzünk irányításával egy olyan kamarakonzertet, amelyben mindenkinek fontos rész jut az együtt zenélésből a legkülönfélébb összetételű produkciók révén. Ez volt életem első olyan élménye, amikor úgy muzsikálhattam, hogy hasonló helyzetben lévő kortársaimmal kezdhettem el igazi szakmai és emberi kapcsolatot kiépíteni, anélkül, hogy ezzel bárkinek is meg kellett volna felelnem. A kamarakonzert lényege az együtt zenélés volt, nem vizsga, nem verseny, nem a tanári számonkérés. Csak az „öncélú” öröm. A pozitív visszacsatolás túlsúlyba került a hiányos alapok miatti csalódottsághoz képest, és új erőt adott a már megszerzett tudás elmélyítéséhez. Az így elért újabb sikerhullám újabb visszacsatolást hozott, és így tovább. Ez egy egyértelműen felfelé vezető spirált indított meg.

A pedagógiai siker abban rejlett, hogy a szétszórtan működő egyéniségeket érzékeny hozzáállással tanárunk közös céllal összeszervezte és közösséget épített ki, amely akkor is működőképes maradt, amikor már mindannyian egyetemista korbba léptünk. Amikor az ötletet felvetette, véleményünket kérte: mit szólnak hozzá, vállaljuk-e? Ezzel megszüntette a mindenkori sztereotíp kétoldaliságot diák és tanár közt, „felemelte” álláspontunk fontosságának szintjét sajátjához. De persze nem csupán gesztusértékű cselekedet volt ez részéről, hiszen a két oldal véleményét harmonizálta egymással. Várt ötleteket, egyéni felajánlásokat, ki milyen összetételű kamarazenei formációban mutatkozna meg, milyen zeneművel. (Ekkor játszottam életemben először Bach-zongoraversenyt, mivel annyian voltunk, hogy kisebb kamarazene-kart is ki lehetett alakítani.) Emellett végig éreztük határozottságát, vezetői szerepvállalását, nem engedve ezzel a széthúzásra képes kis alcsoportok személyeskedő érdekütközésének. Felpiszkálta kíváncsiságunkat egy „bemutatkozó koncert” koncepciójával, ahova elképzelése szerint az egyetem tanári karából azokat hívnánk meg, akik fontos szerepet töltenek be az

egyetem életében (vezetőket, professzorokat), így későbbi tanulmányaink során a mienkben is. Megerősítette bennünk, az úgy komoly, érdemes érte dolgozni, valamint sikeres együttműködés esetén hagyományteremtő hatása lesz munkánknak, és az intézet falain kívül is megjelenhetünk vele. Több sem kellett siker utáni vágyunknak, „ráugrottunk” a lehetőségre.

Összegezve, a fiatal tehetségek személyiségét felszabadította azáltal, hogy tehermentesítette őket a tanári elvárás felfüggesztésével, illetve az elvárás kiindulási pontját belénk helyezve, a motivációt függetlenítette a mindenkori környezettől (a hagyományteremtés lehetősége ezt sugallta). Elérte, hogy a különböző személyiségek közös, valójában közösségszervező tulajdonságává vált a kezdeményezőkézség előtérbe helyezése és a feladatmegoldás igényességével kapcsolatos egészséges versenyszellem.

Az elmélet tanárnő lelkesedéséből és az eddig kísérő kamarázásaimból okulva tanári munkám során számomra is fontos a közösség kiépítése, hogy kiindulási pontként szolgáljon le nem írt, mégis egzakt etikai alapelvek követésére. Nem könnyű olyan tárgy esetében, mint a zongora, amely minden tekintetben individuális, azaz ritka az olyan alkalom, amikor a közösség fizikailag is egy időben egy helyen van. De a hallgatók egymás közti folytonos kommunikációja ezt áthidalja. Mert mindent tudnak, mindenről véleményük van és ezt szenvedélyesen akarják egymással megosztani. Szerepem csupán az irányadásra korlátozódhat. Hagyni, hogy ezek a kapcsolatépítő energiák egymást erősítsék. Amikor egy ilyen közösség létrejön, működésének alapját a kölcsönös bizalom adja. Ezt olyan elvonatkoztatott erkölcsi szabályozók kontrollálják, amelyek tisztázására szinte nem is kell szót vesztegetni, a kis közösség önmaga határozta meg maga számára. A linkséget, inkorrektséget saját soraik között sem tűrik. De választott elveiket joggal számon kérik oktatóikon is. Az a bizonyos Karácsony Sándor-i „áramkör” működésbe léptethető. Csak be kell kapcsolni.

Ez makroméretben ma így működik az egyetemen: a Zeneakadémia kórusa az utóbbi időben méltán egyre népszerűbb és sikeresebb Erdei Péter karnagy vezetése alatt.

Több külföldi meghívásnak is eleget tettek és tesznek. A megfelelő szakmai irányítás mellett sikereiket annak a most egyre inkább magvasodó alapfogalomnak köszönhetik, amely a Zeneakadémia új arcát adja: egy új egyetemi hallgatóközösség felépítése, amit jelen esetben a kórustagok közös célért történő munkája remekül prezentál. Ez magával hozza a többség azonnali fegyelmezett összefogását, a próbákon gyakorlatilag pissenés nélkül figyel árgus szemmel közel 120 hallgató minden alkalommal. Néhány kolléga más tanszékeken ugyancsak azonosult ezzel a pedagógiai iránnyal, közösen szerveznek bemutatókat, hallgatóik együtt, egy produkcióban szerepelnek. Önértékelési problémákkal, elbizonytalanodással szembesülő hallgatóimnak pedig orgonista életem alapján azt tudom tanácsolni, fedezzék fel ők is a zene magát éltető erejét.

A megfelelő szakmai irányítás mellett sikereiket annak a most egyre inkább magvasodó alapfogalomnak köszönhetik, amely a Zeneakadémia új arcát adja: egy új egyetemi hallgatóközösség felépítése, amit jelen esetben a kórustagok közös célért történő munkája remekül prezentál. Ez magával hozza a többség azonnali fegyelmezett összefogását, a próbákon gyakorlatilag pissenés nélkül figyel árgus szemmel közel 120 hallgató minden alkalommal.

Morva Péter

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem,
Zongora Tanszék